

Okul Öncesi Çocuk Kitaplarının Sosyal Hizmet Bakışı İle İncelenmesi¹

Examination of Preschool Children's Books from a Social Work Perspective

Selin DEMİRBAŞ,² Zeynep ÖKDEMİR,³ Tuğba ÖZÇOBAN⁴

Gönderilme Tarihi: 01.11.2024

Kabul Tarihi: 28.12.2024

ÖZET

Bu çalışmada, İstanbul'daki 6 çocuk kütüphanesindeki 0-6 yaş grubuna yönelik 600 çocuk kitabı incelenmiştir. İncelenen kitaplar, sosyal hizmetle ilişkili temalar (toplumsal cinsiyet, ölüm/yas, farklılıklar, korku, şiddet, ihmal/istismar, boşanma, göç, engellilik, değerler eğitimi vb.) ile sosyal hizmet başlığı altında kategorize edilmeyen temalar (aile ilişkileri, sağlık, doğal afetler, macera, mizahi anlatım, çevre kirliliği gibi) açısından değerlendirilmiştir. Kitaplar, içerdikleri tema ve içeriğe göre sınıflandırılarak, her bir kitap için yazar, tema, yaş aralığı, çocuğa yönelik durumu gibi verilerle bir tablo oluşturulmuştur. Araştırmada, 0-6 yaş grubundaki çocuklar için uygunluk taşıyan kitaplar, sosyal hizmet perspektifine göre analiz edilmiştir. Tematik analiz için "kitap içeriği analiz listesi" hazırlanmış ve kitaplar üç araştırmacı tarafından bağımsız olarak incelenmiştir. Sonuçlar, çocuk kitaplarında sosyal hizmetle ilgili temaların işleniş biçiminde bazı eksiklikler ve yüzeysel ele alımlar olduğunu göstermiştir. Örneğin, toplumsal cinsiyet, göç ve şiddet gibi konuların bazı kitaplarda uygun şekilde ele alınmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, 297 kitap aile ilişkileri, 155 kitap değerler eğitimi, 50 kitap farklılıklar ve 35 kitap toplumsal cinsiyet gibi konuları işlemekteyken, diğer sosyal hizmet konuları daha az yer bulmuştur. Bu çalışmanın bulguları, çocuk kitaplarının sosyal hizmet bakışıyla daha fazla zenginleştirilmesi gerektiğini ve bu temaların kitaplarda daha derinlemesine işlenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Kitapların, çocukların bilişsel gelişim seviyelerine uygun, empatik ve çözüm odaklı bir şekilde yazılması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, çocuk kütüphanelerinde sosyal hizmet temalarının yaygınlaştırılması, toplumun farklı kesimlerine bu değerlerin aktarılmasına katkı sağlayacaktır. Çalışmanın sonunda, sosyal hizmetle ilişkili değerlerin kitap içeriklerine daha fazla entegre edilmesinin, çocukların erken yaşlarda toplumsal farkındalık ve empati kazanmaları açısından kritik öneme sahip olduğu ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, Sosyal hizmet, İçerik analizi, Çocuk kitapları, Çocukluk Çalışmaları.

ABSTRACT

This study examined 600 children's books targeted at the 0-6 age group, available in six children's libraries in Istanbul. The books were evaluated based on themes related to social work (such as gender, death/grief, differences, fear, violence, neglect/abuse, divorce, migration, disability, values education, etc.) as well as themes that were not categorized under the social work umbrella (such as family relationships, health, natural disasters, adventure, humorous narratives, environmental pollution, etc.). The books were classified according to their themes and content, and a table was created that included information on the book's title, author, theme, target age range, and appropriateness for children. In this study, books deemed suitable for children aged 0-6 were analyzed from a social work perspective. A "book content analysis list" was developed for thematic analysis, and the books were independently reviewed by three researchers. The results revealed that certain themes related to social work were either superficially addressed or inadequately handled in the books. For example, issues like gender, migration, and violence were not appropriately discussed in some books. Additionally, 297 books dealt with family relationships, 155 with values education, 50 with differences, and 35 with gender issues, while other social work-related themes were less represented. The findings suggest that children's books need to be further enriched with a social work perspective and that these themes should be explored in greater depth. It is emphasized that the books should be written in a way that is appropriate for children's cognitive development, empathetic, and solution-oriented. Furthermore, the incorporation of social work themes in children's libraries could contribute to the dissemination of these values to different segments of society. The study concludes that integrating social work-related values into children's books is crucial for fostering social awareness and empathy in children from an early age.

Keywords: Children's Literature, Social Work, Content Analysis, Child Books, Childhood Studies.

¹Bu yazıya atıfta bulunmak için: Demirbaş, S. Ökdemir, Z. Özçoban, T. (2024). Okul Öncesi Çocuk Kitaplarının Sosyal Hizmet Bakışı ile Değerlendirilmesi. Oditoryum Eleştirel Sosyal Bilimler Dergisi, 3(5), Ss. 44-71. ISSN: 2980-0439.

²Sorumlu Yazar, Sosyal Hizmet Uzmanı, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Mezunu, selindemirbas02@gmail.com ORCID: 0009-0000-0946-2162.

³Sosyal Hizmet Uzmanı, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Mezunu, zeynepokdmr@gmail.com ORCID: 0009-0003-8999-3757.

⁴Sosyal Hizmet Uzmanı, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Mezunu, tugbaoczoban8@gmail.com ORCID: 0009-0000-0302-1438.

Giriş

Sosyal hizmet geniş bir uygulama alanına, toplumun her kesiminden müracaatçı grubuna sahip ve çeşitli disiplinlerin işbirliğini içeren bir yapıdadır. Türkiye’de sosyal hizmet tarihine bakıldığında sosyal hizmetin ilk uygulama alanı olan çocuklar bu araştırmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Sosyal hizmetin hassas gruplarından biri olan çocukların gelişiminde kitaplar aktif rol oynamaktadır.

Bu araştırmanın amacı sosyal hizmetin ilgili alanlarındaki toplumsal cinsiyet, ölüm/yas, farklılıklar, korku, şiddet, ihmal/istismar, boşanma, göç, engellilik, değerler eğitimi ve diğer kategorisi ile ifade edilen, sosyal hizmetin ana başlığına girmeyen (aile ilişkileri, didaktik-öğretici, cinsellik, tuvalet eğitimi, hayvanları tanıma, hayal gücü, fantastik öğeler, sağlık ve hastalıklar, doğal afetler, tarih, çevre kirliliği, uyku öncesi kitaplar, klasik masallar, dini öğeler, mizahi anlatım, doğa-tabiat, bilmece, meslekler, macera) önemli kavramların çocuk kitaplarında işleniş biçimini sosyal hizmet bakış açısıyla değerlendirmektir. Sosyal hizmet perspektifi; sosyal hizmet uygulamasının en önemli müdahale biçimlerinden olan mikro (birey, bireyin ailesi), mezzo (bireyin çevresi), makro (toplum, örgütler) düzeylerini kapsayarak bireyin, ailelerin ve toplulukların ihtiyaçlarını anlamlandırmak ve bu ihtiyaçlara müdahale etmek için geliştirilmiştir. Bu çalışmada, sosyal hizmet perspektifinin okul öncesi çocuk kitaplarına yansımalarını incelemek için ekolojik sistem yaklaşımı ile çocuk kitaplarını, çocuğun çevresel sistemleri olan aile, okul, toplum çevresindeki sosyal sorunları ve ilişkileri ele alarak analiz edilmiştir. Ekolojik sistem teorisi, çocuğun bireysel gelişimi ile çevresel faktörler arasındaki etkileşimi anlamlandırmayı sağlar.

Çalışmanın önemi, okul öncesi çocuk kitaplarında yer alan sosyal hizmet bakış açısının incelenerek çocuklara erken yaşta farkındalık kazandırılması, sosyal hizmet bakış açısının geniş kitlelere ulaşması, ebeveyn-öğretmen-sosyal hizmet uzmanları için çocuk kitaplarının seçiminde rehberlik sağlaması ve literatürde az sayıda olan araştırmaların sayısını arttırarak alana katkı sunmaktır.

Çalışmanın araştırma soruları arasında okul öncesi çocuk kitaplarının taşıması gereken özellikler nelerdir, çocuk kitaplarının çocuğa görelilik ilkesine uygunluk durumu nedir, olumlu ve olumsuz öğeler nasıl işlenmiştir, çocuk kitaplarının sosyal hizmet bakış açısına nasıl yansıdığı yer almaktadır.

Yapılan çalışmanın sonucunda amaçlanan sosyal hizmet bakış açısının artırılması yoluyla, daha fazla nitelikli çocuk kitabının yazılması ve kitaplardaki sosyal hizmet kavramlarının işleyiş biçiminin zenginleştirilmesidir.

Okul Öncesi Dönemlerde Çocuk Kitaplarının Kullanımına Dair Alanyazın

Çocuk kitapları, çocuğun yaşına, ilgi alanına ve bilişsel seviyesine uygun olarak hazırlanan ve onlara okuma alışkanlığı kazandırırken öğretici ve eğlendirici bir içerik sunan araçlardır. Kitaplar, basit ve çocuğun anlayabileceği bir dil kullanılmalı ve görsellerle desteklenmelidir

(Körükçü, 2012). Kitaplar aynı zamanda çocukların hayal gücünü besleyip geliştirmeli ve onlara aktif bir düşünme biçimi kazandırmalıdır (Sever, 2006) Çocuk kitaplarının içeriği, çocukların değerlerini geliştirmeye ve kişiliklerini olumlu yönde etkilemeye yönelik olmalıdır. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet stereo tiplerinden arındırılmış, çocukların gelişimine uygun kurgular ve mesajlar içermelidir (Arslan ve Kargın, 2021).

Çocuk kitaplarının içeriği, çocuğun gelişim seviyesiyle uyumlu olmalı ve onların duygusal dünyasına hitap etmelidir (Sezer, 2020). Kitaplar, çocukların yaş dönemlerine uygun olarak çeşitli konuları ele almalı ve onların hayal dünyalarını genişletmelidir (Burç, 2013). Ancak, hassas konular işlenirken çocuğun yaşına ve bilişsel seviyesine uygun bir şekilde sunulmalıdır (Başaran ve ark., 2021).

Çocuk kitaplarının sosyal adaleti vurgulama ve eylemlerine yansıtma potansiyeli vardır. Kitaplar, göç, toplumsal cinsiyet ve farklılıklar gibi sosyal sorunlarını işleyerek çocukların bu konularda bilinçlenmesine olanak sağlar. Çocuk kitaplarının sadece öğretici değil, aynı zamanda düşündürücü olması gerekmektedir. Özellikle marjinalleşmiş çeşitli gruplar temsiline yer veren kitaplar, çocukların empati kurma ve farklılıklara saygı gösterme yetilerini artırır(Reynolds, 2019).

Kitapların karakter sunumu da önemlidir. Karakterler, sorunlarla karşılaştıklarında durağan değil, çözüm arayan ve gelişen kişiliklere sahip olmalıdır (Yılmaz ve Yakar, 2018). Çocuk kitapları, sosyal hizmetin temel alanlarını işlerken çocukların duygusal ve sosyal gelişimlerine katkı sağlamalıdır. Bu nedenle, kitaplar sosyal hizmet çalışmalarında da önemli bir rol oynar ve çocukların sorunlarını anlamalarına ve çözüm bulmalarına yardımcı olur.

Okul öncesi eğitim programları, çocukların bütünsel gelişimlerini desteklerken kültürel, sosyal, ve duygusal alanlarda donanımlı bireyler olmalarını hedefler (Anning, 1991; akt. Tuncer, 2015). Programlar, çocukların bilişsel ve dil becerilerini geliştirmeye odaklanarak onları okuma-yazma sürecine hazırlar (Koç, 2002). Özellikle dezavantajlı çevrelerden gelen çocuklar için erken zenginleştirme programları, eğitimde fırsat eşitliği sağlar (Koç, 2002). Türkiye'deki okul öncesi eğitim programları, çocuğun gelişim düzeyine uygun ve çoklu zeka yaklaşımına dayalı olarak hazırlanmıştır (MEB, 2006). Bu programlar, çocuk kitaplarını da dikkate alır ve onların gelişimsel alanlara uygunluğunu inceler. Ancak, Veziroğlu ve Gönen (2012) çalışmasında çocuk kitaplarının programdaki bazı alanlara yeterince katkı sağlamadığını ortaya koymuştur. Veziroğlu ve Gönen, (2012) okul öncesi çocuk kitaplarını M.E.B okul öncesi eğitim programındaki kazanımlara uygunluğunu incelemiş, çalışma sonucunda M.E.B okul öncesi eğitim programındaki tüm gelişim alanları açısından yapılan değerlendirmede, çalışma grubuna dahil edilen 250 çocuk kitabının, tüm gelişim alanlarını karşılama oranının yalnızca %18,5 gibi oldukça düşük bir seviyede olduğunu ortaya koymuştur. Gelişim alanlarının bütünsel olarak desteklenmesinde önemli bir araç olan çocuk kitaplarının, ülkemizde kullanılan okul öncesi eğitim programındaki kazanımları yeterince karşılayamaması, bu kitapların M.E.B okul öncesi eğitim programı açısından niteliksel olarak yetersiz olduğunu göstermektedir.

Bu nedenle, çocuk kitaplarının okul öncesi eğitim programlarıyla uyumlu olarak hazırlanması ve

kavram kazanımına yönelik daha dikkatli bir şekilde ele alınması gerekmektedir (Bay, 2020; Düzyol ve ark., 2021).

Dünya’da Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları

Dünyada çocuklara yönelik sosyal hizmet uygulamaları, çocukların temel ihtiyaçlarını karşılamak, haklarını korumak ve yaşam kalitelerini iyileştirmek amacıyla geliştirilmiştir. Ortaçağ’da, çocuk koruma genellikle dini kurumlar tarafından sağlanmış, sanayi devrimiyle birlikte çocuk işçiliği artmış ve bu durum yasal düzenlemelerle denetlenmeye başlanmıştır (Cunningham, 2005; Humphries, 2010). 20. yüzyılın başlarında, 1924’te yayımlanan Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi ve 1909’da ABD’de yapılan Çocuk Refahı Konferansı, çocuk haklarının tanınmasında önemli dönüm noktalarıdır (Save the Children, 1924; Trattner, 1999).

İkinci Dünya Savaşı sonrası UNICEF’in kurulması ve 1989’da Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin kabulü, uluslararası çocuk hakları çerçevesinin oluşmasına katkı sağlamıştır (UNICEF, 1946; UN General Assembly, 1989). Günümüzde çocuk koruma hizmetleri, ailelere rehberlik, koruyucu aile sistemlerinin güçlendirilmesi ve evlat edinme gibi uygulamaları içermektedir (Gilbert et al., 2009). Ayrıca, erken çocukluk eğitim programları ve uluslararası yardımlar da önemli bir yer tutmaktadır (Zigler & Styfco, 2010; UNICEF, 2021). Çocuk işçiliğiyle mücadele ise ILO tarafından küresel ölçekte yürütülen projelerle sürdürülmektedir (ILO, 2017).

Türkiye’de Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları

Türkiye’de çocuklara yönelik sosyal hizmet uygulamaları, çocukların korunması ve refahının artırılması amacını gütmektedir. Sosyal hizmet, bu alanın artan önemiyle çocukların iyilik halini sağlamayı hedefler (Yolcuoğlu, 2010). Türkiye’de aile kurumu toplumsal yapının temeli olarak kabul edilmiş ve aileye yönelik politikalar geliştirilmiştir (Çoban & Özbesler, 2009). Aile ve çocuklara yönelik uygulamalar, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı gibi çeşitli kurumlar tarafından sunulmaktadır (Çoban & Özbesler, 2009; Genç, 2018).

2005 tarihli Çocuk Koruma Kanunu, korunma ihtiyacı olan ve suça sürüklenen çocukların haklarını güvence altına almayı amaçlamaktadır (Genç, 2018). Aile temelli bakım modelleri geliştirilmiş olsa da, çocuk koruma kuruluşları hala önemli bir ihtiyaçtır. Bu kuruluşların, çocukların sağlıklı gelişimlerini destekleyecek şekilde planlanması ve her zaman çocuğun üstün yararını göz önünde bulundurması gerektiği vurgulanmaktadır (Elmacı, 2019).

Çocuk Hizmetlerinin Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de çocuk hizmetlerinin gelişimi, 1922’de kurulan Himaye-i Etfal Cemiyeti ile başlamıştır. Bu cemiyet, anne ve çocuklara yönelik tedavi, ekonomik yardım ve koruma hizmetleri sunmuş ve 1935’te Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu adını almıştır. 1942’de yayımlanan Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Anayasası ile kuruma yeni sorumluluklar verilmiş, misafirhaneler ve gündüz

bakımevleri açılmaya başlanmıştır. 1972'de 1006 sayılı Kanun ile kurum, vergi ve harçlardan muaf tutulmuş ve personel alımı yapılmıştır. 1983'te Çocuk Esirgeme Kurumu ve Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü'nün birleşmesiyle 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu kabul edilmiştir.

2001'de kışla tipi kurumlar yerine, çocukların daha iyi koşullarda barınmalarını sağlayacak yeni hizmet modellerine geçilmiştir. Bu süreçte sevgi evleri ve çocuk evleri gibi aile tipi bakım modelleri hayata geçirilmiştir (Genç, 2018: 191-194).

2011'de kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, farklı sosyal hizmet birimlerinin birleşimiyle bir çatı altında faaliyet göstermeye başlamıştır. 2018'deki yönetim değişikliği ile bu bakanlık, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı adı altında birleşmiştir (aile.gov.tr, 2024). 2019'dan itibaren, bu bakanlık bünyesinde koruma altındaki çocuklara yönelik yatılı bakım hizmetleri, çocuk evleri ve çocuk destek merkezleri gibi yeni yapılar oluşturulmuştur (Elmacı, 2019: 51). Bu süreç, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin etkisiyle, çocuk koruma hizmetlerinin çocuk hakları perspektifinde şekillenmesine ve çocuğun yüksek yararının gözetilmesine olanak tanımıştır (Elmacı, 2019: 54-55). Ayrıca, çocukların temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan Çocuk Koruma, İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimi (ÇOKİM), bazı illerde bağımsız bir kuruluş olarak, bazı illerde ise çocuk evleri bünyesinde faaliyet göstermektedir (Elmacı, 2019: 53-54).

Sosyal Hizmet Uygulamalarında Çocuk Kitabı Kullanımı

Doğduğu andan itibaren çevresine duyarlı hale gelen çocuk, ebeveynleri ve çevresinden gördükleriyle öğrenmeye başlar. Öğrenim sürecini en iyi destekleyecek araçlardan biri ise edebi değer taşıyan çocuk kitaplarıdır. Kitap okuma alışkanlığı küçük yaşta kazanılır. Okuma alışkanlığının çocuklara kazandırılması sürecinde de çocuklara nitelikli ürünler sunulması gerekmektedir (Gönen ve ark, 2012: 258). Çocukların okuma alışkanlığı kazanması ve edebi zevklerinin gelişmesi için küçük yaşlarda kitaplarla tanıştırılması büyük önem taşır. Bu amaçla, okul öncesi dönem çocukları için özel olarak hazırlanmış, görsel açıdan zengin ve nitelikli resimli kitaplar doğru bir seçenektir. Doğru seçilmiş resimli kitaplar, çocuklara duygu ve düşünce dünyalarını genişletme sorumluluğunu yükler ve bu nedenle çocuğun gelişim sürecinde önemli bir rol oynar. Bu konuda, çocuğun her zaman etkileşim halinde olduğu aile ve çevresi büyük bir sorumluluk üstlenir (Şahin, 2014: 1321).

Bu sorumluluğu üstlenen disiplinlerden biri olan sosyal hizmet, bireylerden toplumlara kadar geniş bir uygulama alanına sahip olmasıyla birlikte, çeşitli terapi tekniklerini ve yaklaşımlarını içeren müdahale süreçlerini içerir. Sosyal hizmet uzmanları, çocuklarla çalışırken, çocukların yaratıcılıklarını ve geniş hayal dünyalarını resimlerde, anlattıkları masallarda, yazdıkları hikayelerde, oluşturdukları objelerde veya oynadıkları oyunlarda kolayca gözlemleyebilirler (Kabataş ve Duyan, 2021: 146-170).

Okul öncesi dönem, çocuğun öğrenme hızının yüksek olduğu zaman dilimini kapsar. Çocuk sürekli gelişir, yeniliklere ve bilgiye açık hale gelir (M.E.B Okul Öncesi Eğitim Programı, 2013).

Bu yaş grubundaki çocuklarla etkili iletişim kurmanın yollarından birisi de kitaplardır. Çocukların sosyal hizmet bakış açısına sahip, nitelikli kitaplarla desteklenmesi önem arz etmektedir.

Alan yazında bu tarzda yapılan okul öncesi çocuk kitapları; çocuk kitaplarının içerik ve fiziki özelliklerinin incelenmesi (Gönen ve ark., 2013), masal kitaplarının 5-6 yaş grubu okul öncesi eğitim çocuklarının gelişimi üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerinin incelenmesi (Koç, 2017), okul öncesi dönemdeki çocuklar için hazırlanan hikâye kitaplarındaki korku ve şiddet öğelerinin incelenmesi (Öztürk ve Giren, 2016), Türk çocuk edebiyatında sorun odaklı yaklaşım (Yılmaz ve Yakar, 2018), resimli çocuk kitaplarında yer alan olumsuz duygular ve karakterlerin kullandığı baş etme stratejilerinin incelenmesi (Ülker-Erdem ve ark., 2017), M.E.B okul öncesi eğitim programı kazanımları kapsamında çocuk kitaplarının incelenmesi (Veziroğlu ve Gönen, 2012; Düzyol ve ark., 2021; Bay, 2020) üzerine yapılmış araştırma ve çalışmalardır.

Fakat bu çalışmalarda sosyal hizmet bakış açısının sunulmasında geliştirilmeye yönelik açılar görülmüş olup bu çalışmaya ihtiyaç duyulmuştur.

Okul Öncesi Çocuk Kitapları ile Bibliyoterapi

Bibliyoterapi, "biblion" (kitap) ve "therapeia" (tedavi/şifa) kelimelerinden türetilmiş bir terim olup, insanların yaşamdaki gereksinimlerini tanımlama ve doyum sağlama sürecini kitaplar aracılığıyla gerçekleştirme yöntemidir (Öner, 2007: 133-150; akt. Altunbay, 2018: 202). Bibliyoterapi, sıradan sorunların yanı sıra daha karmaşık ve çözülmesi zor meselelerle baş etme sürecinde etkili bir psikolojik destek yöntemi olarak kullanılabilir. Bibliyoterapi süreci, özdeşleşme ve yansıtma, duygusal farkındalık ve ifade, ve içgörü kazanma üzere temel aşamalardan oluşur (Öner, 2007). Bu aşamalarda, okuyucu kendi duygularını tanıma ve çözüm bulma sürecine aktif olarak dahil olur. Özellikle çocuklar için bibliyoterapi, çeşitli sorunlarla başa çıkmalarına ve duygusal gelişimlerini desteklemelerine yardımcı olabilir (Demir, 2022). Bu süreç, evrensel ve kültürel olarak uygun çocuk kitaplarının kullanımıyla gerçekleştirilir. Çocuk kitapları, çizgi, resim, renk ve yaratıcı anlatım yöntemlerini kullanarak bir gelişim ortamı oluşturur. Bu ortamda çocuklar, farklı kişilikleri, ilişkileri ve yaşam deneyimlerini keşfederler (Öner, 2007).

Bibliyoterapide kullanılacak kitap seçimine bakılırsa; Akgün ve Benli (2019), çocuk kitaplarının değerler eğitimi, farklılıklara saygı ve sosyal beceriler gibi konularda sıkça kullanıldığını belirtmektedir. Ancak, klinik bibliyoterapide kullanılacak kitapların literatürde sınırlı olduğu gözlemlenmektedir. Bu alandaki eksikliklerin giderilmesi, çocukların çeşitli sorunlarla başa çıkmalarına ve duygusal gelişimlerini desteklemelerine yardımcı olabilir. Kabataş ve Duyan (2021), sosyal hizmet bakış açısından bibliyoterapinin, bireylerin ve toplumların yetkinliğini artırarak sağlıklı bir devamlılık sağladığını vurgular. Kitaplar, sosyal hizmet uygulama alanlarında terapötik etki ve sağaltım süreçlerinde önemli bir araç olarak kullanılabilir. Özetle, bibliyoterapi ve çocuk kitapları, bireylerin çeşitli sorunlarla başa çıkmalarına ve duygusal gelişimlerini desteklemelerine yardımcı olan etkili bir yaklaşım sağlar. Bu yaklaşım, geniş bir yaş grubuna hitap eder ve çeşitli sosyal hizmet uygulama alanlarında kullanılabilir. Bu nedenle, çocuk kitaplarının terapötik etki ve sağaltım süreçlerinde kullanımını önemlidir ve literatürde daha fazla

araştırma ve çalışma yapılması gerekmektedir.

Çocuk Kitaplarında Sosyal Hizmetin İzlerine Dair Alanyazın

Bu bölümde, okul öncesi çocuk kitaplarında sosyal hizmetin izlerine dair yapılan alan yazın değerlendirmesi sunulacaktır. Çocuk kitapları, toplumsal cinsiyet, göç, engellilik ve değerler eğitimi gibi sosyal hizmetle ilişkili temaları işlerken, bu kavramların çocukların gelişimine nasıl etki ettiğini ve toplumsal bilinç oluşumunu nasıl yönlendirdiğini incelemektedir.

Toplumsal cinsiyet, çocukların yaşamlarına oyuncaklar, renkler ve söylemler aracılığıyla erken yaşta dahil olur. Çocuk, toplum tarafından belirlenen cinsiyet rollerine uygun şekilde yetiştirilir, bu roller kitaplar, çizgi filmler ve oyunlarla pekiştirilir (Batgi, 2019; Gümüsoğlu, 2008). Kitaplar, cinsiyet ayrımcılığını pekiştiren imgelerle dolu olabilir. Örneğin, kadın karakterlerin ev içi işlerle ilişkilendirilmesi, erkeklerin ise dışarıda aktif olduğu bir yapı sunulması, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini erken yaşlardan itibaren şekillendirir (Gümüsoğlu, 2008). Ancak, çocuk kitapları bu rolleri sorgulayan ve toplumsal cinsiyet eşitliğine dair daha adil ve bilinçli temalar da işleyebilir (Batmaz, 2021).

Göç, çocukların hem fiziki hem de psikolojik gelişimlerini derinden etkileyen bir süreçtir. Çocuk kitaplarında göç ve mültecilik, empati, dayanışma ve eşitlik gibi değerler üzerinden ele alınmaktadır (Özen, 2022; Temur, 2019). Bu temalar, çocukları ötekileştirmektense, farklılıklara saygıyı ve paylaşmayı teşvik eder. Özellikle göçmen çocukların yaşamlarını konu alan kitaplar, onların duygusal gelişimlerine yardımcı olabileceği gibi, ev sahibi toplumun çocuklarına da empati kurma fırsatı sunar (Bulut, 2018).

Engellilik, çocuk kitaplarında doğru bir şekilde ele alınması gereken önemli bir konudur. Kitaplar, engelli bireylerle empati kurmayı ve engelli bireylerin yaşadığı toplumsal zorlukları anlamayı hedefler (Yakar ve Yılmaz, 2019). Çocuklara, engelli bireylerin potansiyelini ve toplumun onları nasıl dışladığını gösteren kitaplar, çocukları önyargılarından arındırarak, empati ve anlayış geliştirmelerine yardımcı olur. Engellilik temalı kitaplar, toplumun engellilere yönelik tutumlarını sorgulatmaya da olanak tanır (Yakar ve Yılmaz, 2019).

Değerler eğitimi, çocukların ailelerinden başlayarak toplumun temellerine kadar uzanan bir süreçtir. Kitaplar, çocuklara toplumun temel insani değerlerini öğretirken, toplumsal sorunların çözümüne katkıda bulunur (Pilav ve Orhan, 2020). Özellikle okul öncesi dönemde, resimler ve basit anlatımlar yoluyla değerler eğitimi verilir. Bu kitaplar, çocukların sosyal becerilerini geliştirir ve özgüven kazanmalarına yardımcı olur (Aydın ve Öksüz, 2021). Kitaplar, aynı zamanda çocukların kendi bakış açılarını iyileştirmelerine ve evrensel değerleri tanımalarına olanak tanır (Bulut, 2018).

Çocuk kitapları, sosyal hizmetle ilişkili pek çok temayı işleyerek çocukların toplumsal ve kültürel değerlerle tanışmasını sağlar. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, göç, engellilik ve değerler eğitimi gibi temalar, doğru bir şekilde işlendiğinde çocukların duygusal, sosyal ve bilişsel gelişimlerini olumlu yönde etkileyebilir. Bu kitaplar, çocukların empati kurma becerilerini geliştirmelerine yardımcı

olur ve onları daha adil bir toplumda yaşamaya teşvik eder.

Çocuk Kitaplarında Olumlu ve Olumsuz Öğelerin İşleniş Biçimleri ve Çocuğa Görelik

Okul öncesi çocuk kitapları, çocuğun gelişim seviyesine uygun, ilgisini çeken ve ihtiyaçlarına cevap veren içeriklere sahip olmalıdır. Bu kitaplar, doğrudan ders verme amacı gütmeyen, çocuğun kendisinin çıkarımlar yapabileceği bir anlatıma sahip olmalıdır. Kitaplarda kullanılan dil, çocuğun anlayabileceği bir dil evreni oluşturmalı, dil gelişimine uygun olmalıdır. Ayrıca, çocuk kitapları, estetik bir biçimde resimlenmeli, renk tonlamaları ve çizimler, çocuğun hayal gücünü destekleyecek şekilde düşünülmelidir (Güleryüz, 2003; Sezer, 2020).

Çocuğa Görelik İlkesi ve Uygulama Alanları

Çocuğa görelik, çocuk kitaplarında dil, üslup, konu-tema, iletinin doğru biçimde işlenmesi için önemli bir ilkedir. Bu ilke, çocuğun yaşına ve gelişim seviyesine göre özelleştirilmiş içerikler sunmayı amaçlar. Burada beş ana unsur öne çıkmaktadır: Dil ve üslup, konu-tema, ileti, resimler ve karakterler (Burç, 2013).

Çocuk kitaplarında dil ve üslup, çocukların anlam dünyasına uygun olmalıdır. Kullanılan kelimeler, çocukların dil gelişim seviyesine ve yaşına göre seçilmeli, karmaşık yapılar ve fazla soyut ifadelerden kaçınılmalıdır. Yazarın içgüdüleriyle çocuğa uygun şekilde aktarılması gereken yaşam deneyimlerinin, basit ama etkili bir biçimde sunulması, çocuğun dikkatini ve ilgisini çekecektir. Çocuklar kitapları okurken sıkılmamalı, sürekli merak uyandıracak bir anlatımla yazılmalıdır (Dağlıoğlu ve Çakmak, 2002; Burç, 2013).

Çocuk kitaplarında işlenen konu ve tema, mutluluk, hoşgörü ve yaşam sevinci gibi pozitif duyguları yansıtmalıdır. Kitaplar, çocuğun yaşına uygun ve eğlenceli olmalı, çocukları eğitici değil, eğlendiren bir içerikle karşılaşmalıdır. Kitaplarda olumsuz duyguların aşırıya kaçmaması gerekir. Korku, şiddet ve öfke gibi yoğun olumsuz duygular, çocuk kitaplarında çok fazla yer almamalıdır. Bunun yerine, çocuk kitapları barışçıl ve olumlu duygularla büyümelerini teşvik etmelidir. Çocukların gerçek yaşamda karşılaşılabilecekleri problemleri içeren metinler, çocuğun hayal dünyasını beslerken, onun sosyal beceriler kazanmasına yardımcı olur (Başaran ve ark., 2021; Burç, 2013).

Çocuk kitaplarında iletiler, çocuğun zihinsel ve duygusal gelişim düzeyine uygun olmalı, çocuğu olumlu yönlerle yönlendirmelidir. Eserin iletisi, kitabın genel teması ve konusu ile uyumlu olmalıdır. Öğretici değil, düşündürücü bir yaklaşım sergileyen kitaplar, çocuğun problem çözme becerilerini geliştirmesine yardımcı olabilir. Özellikle marjinalleşmiş grupların temsili, çocukların empati kurma yetilerini geliştirirken, doğru ve olumlu değerlere yönlendirilmelidir (Theses ve College, 2019). Kitaplar, gerçek yaşamla ilgili beceriler kazandırmanın yanı sıra, olumsuz duyguları başa çıkma yöntemleriyle tanıtarak çocukları güçlendirici bir şekilde sunulmalıdır (Erdem ve ark., 2017).

Resimler, okul öncesi çocuklar için en önemli öğelerden biridir. Kitapları daha çekici hale getiren

resimler, çocukların okuma alışkanlıklarını geliştirmelerine yardımcı olur. Resimlerin metinle uyum içinde olması, çocukların anlatıyı anlamalarına yardımcı olur. Resimler aşırı karışık olmamalı, dikkat dağıtıcı unsurlardan kaçınılmalıdır. Kitaplarda yer alan resimler, çocukların ilgi alanlarına göre seçilmeli ve onların hayal dünyalarını besleyecek şekilde olmalıdır (Özdemir, 2002; Burç, 2013).

Çocuk kitaplarının karakterleri, çocukların gerçek dünyalarına yakın olmalı, aşırı uçlara sapmadan duygusal deneyimleri açıkça yansıtmalıdır. Çocuklar, kendi yaşantılarına benzer karakterlerle özdeşim kurabilirler. Kitap kahramanları, olumsuz etiketlenmemeli ve hikaye boyunca umut verici bir gelişim göstermelidir. Karakterlerin, çocukların güçlü ve zorlu duygularla başa çıkabilmesini sağlayacak deneyimlerden geçmeleri, çocukların empati kurma ve sorun çözme becerilerini geliştirmelerine olanak tanır (Dağlıoğlu ve Çakmak, 2002; Yılmaz ve Yakar, 2018).

Çocuk kitapları, içeriksel ve biçimsel açıdan büyük bir özen gerektirir. Çocuğa görelilik ilkesi, kitapların hem eğitici hem de eğlenceli olmasını sağlar. Dil ve üslup, tema, iletiler, resimler ve karakterler, çocukların gelişim süreçlerine uygun olmalı, onları olumlu duygularla beslemeli ve gerçek yaşam becerilerini kazandırmalıdır. Bu öğelerin doğru bir şekilde işlenmesi, çocuk kitaplarının eğitimdeki etkisini artırırken, çocukların duygusal, sosyal ve bilişsel gelişimlerine katkı sağlar.

Yöntem

Araştırma, İstanbul'daki bir çocuk kütüphanesindeki 600 okul öncesi (0-6 yaş) çocuk kitabını incelemektedir. Araştırmacılar, kitapların içeriği ve sosyal hizmet bakış açısını analiz etmek amacıyla bir "kitap içeriği analiz listesi" oluşturmuşlardır. Bu liste, literatürdeki çocuk kitapları analizlerinden (Gönen ve ark., 2013; Koç, 2017; Yılmaz ve Yakar, 2018; Temur ve Ertem, 2019) yararlanarak hazırlanmıştır. Değerler eğitimi, toplumsal cinsiyet, korku, şiddet gibi sosyal hizmetle ilgili temalar bu listede yer almıştır.

Liste oluşturulurken, sosyal hizmet ve çocuk gelişimi alanlarında uzman akademisyenlerden de görüş alınmış ve pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulamada 15 çocuk kitabı seçilmiş ve üç araştırmacı tarafından bağımsız olarak analiz edilmiştir. Bu süreçte, bazı kriterlerin netleştirilmesi gerektiği ve görsel içeriklerin analizine yönelik ek kriterler eklenmesi gerektiği belirlenmiştir. Elde edilen geri bildirimler doğrultusunda analiz listesi güncellenmiş ve tekrar test edilmiştir.

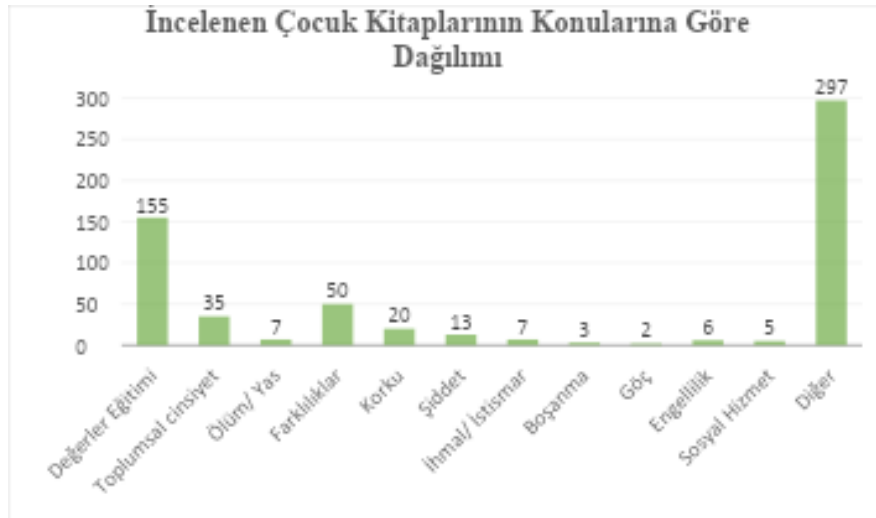
Sonuçta, "kitap içeriği analiz listesi" 6 ana başlıktan oluşmaktadır: Kitabın adı, yazarı, konusu/teması, içeriği, çocuğa uygunluk durumu ve yaş aralığı. Araştırmada yer alan kitaplar, 0-6 yaş çocuklarına uygun olmalı ve görsel içerik bulundurulmalıdır. İncelenen kitaplar, 3 araştırmacı tarafından bağımsız şekilde analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında 297 kitap farklı temalarda (aile, arkadaşlık, sağlık vb.), 155 kitap değerler eğitimi, 50 kitap farklılıklar, 35 kitap toplumsal cinsiyet, 20 kitap korku, 13 kitap şiddet gibi konuları içermektedir.

Kitapların tematik tasnifinin ardından, MaxQda yazılımı ile içerik analizi yapılmıştır. Bu analizde

kitapların temalarına dair yoğunluk grafikleri kullanılarak hangi temaların daha sık işlendiği belirlenmiştir. MaxQda programı ile yapılan analiz, kitap içeriklerinin tematik kodlamaları ve görsellerin analizini de içermektedir. Sonuçlar görsel ve metin örnekleriyle desteklenerek sunulmuştur.

Bulgular

Bu bölüm çalışma kapsamında taraması yapılan 600 adet çocuk kitabı arasından dikkat çeken noktaların görsel ve alıntı analizini içermektedir. Burada oluşan temalar ölüm-yas, farklılıklar ve eşitlik, korku, şiddet, toplumsal cinsiyet eşitliği, ihmal-istismar, boşanma, göçmenler, sosyal hizmet (evlat edinme, koruyucu aile, tek ebeveynlik), engellilik, değerler eğitimi ve diğerdir (aile, arkadaşlık, didaktik, sağlık, cinsellik vb.) (Tablo 1.) Taraması yapılan 600 adet çocuk kitabı arasından çocuğa görelilik ilkesine uygunluğuna göre 84'ü çocuğa görelilik ilkesine uygun değilken 516'sı uygun bulunmuştur.

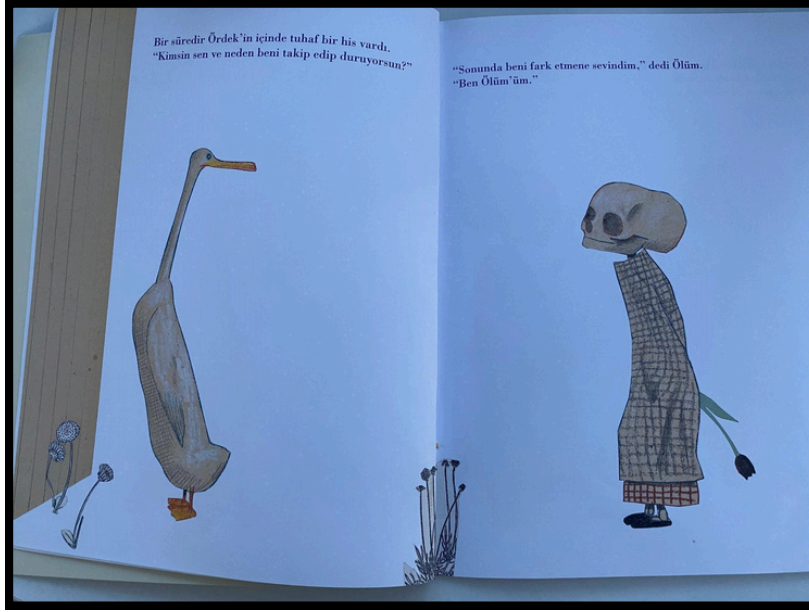

Grafik 1. İncelenen Çocuk Kitaplarının Konularına Göre Dağılımı

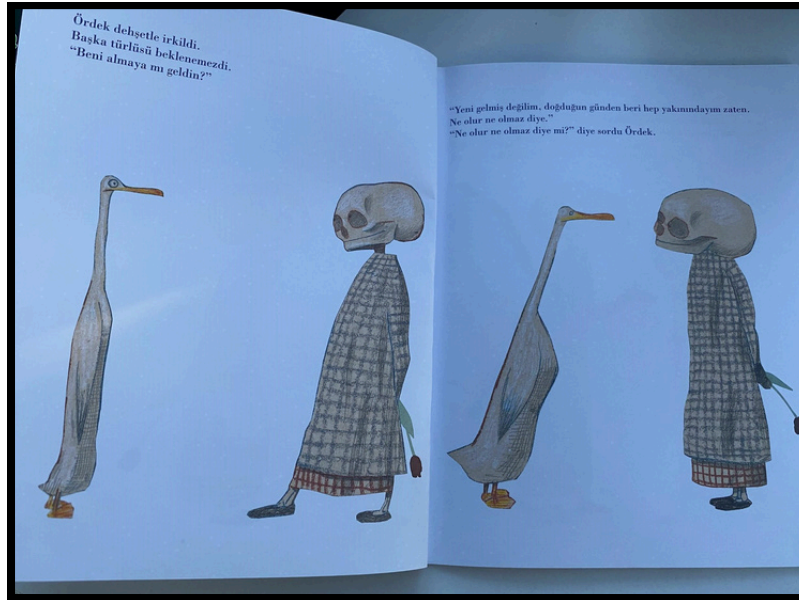
Görsel Bulgular

Ölüm- Yas

Ölümün çocuklara uygun olmayan soyut veya korkutucu görsel ve metinlerle sunulduğu tespit edilmiştir. Bazı kitaplar, ölümün yaşamın doğal bir parçası olduğuna dair sade ve anlaşılır mesajlar vererek fark yaratmıştır. Ölüm ve yas süreçlerine dair anlatımların sunumunda dikkat çeken görsellerin 5 farklı alt temada gösterimi söz konusudur: Ölüm ve yasin normalleştirilmesi, soyut süreçleri görünmez sunulması, ölümün soyut sunumu ve çocuklar için net olmayan anlatımı (Görsel 1-a, 1-b); ölümün çocuklara uygun olmayan şekilde ölü bedenlerin gösterimi yoluyla sunulması şeklindedir. Görseller, ölümün soyut ve somut ifadelerini içermekte ve çocuklara uygun bir biçimde sunulmaktadır. Bazı görseller ölümün bir yaşam döngüsü olduğunu vurgularken, diğerleri daha metaforik bir yaklaşım benimsemektedir.

Görsel 1-a. Ördek, ölüm ve lale.
(Erlbruch, W. 2018. Ördek, ölüm ve lale. Hep Kitap Yayınevi. s.,1-2).

Görsel 1-b. Ördek, ölüm ve lale.
(Erlbruch, W. 2018. Ördek, ölüm ve lale. Hep Kitap Yayınevi. s.,5-6).

Korku

Kitaplardaki korku unsurları bazen çocukların bilişsel seviyesini zorlayacak kadar gerçekçi sunulmuştur. Soyut korku öğeleri yerine, korkuyla başa çıkma stratejilerini aşıl原因 kitaplar olumlu bulunmuştur. Korkuya dair anlatımların sunumunda dikkat çeken görsellerin 2 farklı alt temada gösterimi söz konusudur: Korku içeren hayvan görsellerinin sunumu (Görsel 2); soyut ve gerçekçi olmayan anlatımlar, canavar görselleridir. (Görsel 3). Korku teması üzerine odaklanan görseller, çocukların korkularını anlamalarına ve başa çıkma yöntemlerini keşfetmelerine olanak tanır. Bu kategoride, hem gerçekçi hem de hayali korku öğeleri işlenmiştir. Özellikle hayvanlar ve canavarlar gibi görseller, bu temanın farklı alt başlıklarını oluşturmaktadır.

Görsel 2. Belleğini yitiren tilkinin öyküsü.
(Baltscheit, M. 2010. Belleğini yitiren tilkinin öyküsü. Gergedan Yayınevi).

Görsel 3. Canavarlar kediden korkar.
(Satrapı, M. 2010. Canavarlar kediden korkar. Marsık Kitap).

Şiddet

Şiddet temalarının bazı kitaplarda çocuklara uygun olmayan doğrudan anlatımları bulunduğu gözlemlenmiştir. Şiddetin olumsuz yansımalarını ele alarak çözüm odaklı mesajlar veren kitaplar olumlu bir fark yaratmıştır. Şiddete dair anlatımların sunumunda dikkat çeken görsellerin 3 farklı alt temada gösterimi söz konusudur: Yetişkinlerin çocuklara yönelik şiddeti, insanların hayvanlara yönelik şiddeti (Görsel 4), hayvanların birbirlerine yönelik şiddeti şeklindedir. (Görsel 5). Şiddet konusuna ilişkin görseller, hem insanlara hem de hayvanlara yönelik şiddet eylemlerini temsil etmektedir. Bu görsellerin analizinde, şiddetin nedenleri ve sonuçları vurgulanarak çocukların bu tür davranışları anlaması ve reddini benimsemesi sağlanmaktadır.

Görsel 4. Yeni Poni.

(Amery, H. 2019. Yeni Poni. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. s.,14).

Görsel 5. Cesur kaçkar keçi.

(Özdemir, E. 2017. Cesur kaçkar keçi. Mavi Uçurtma Yayınevi. s.,20-21).

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

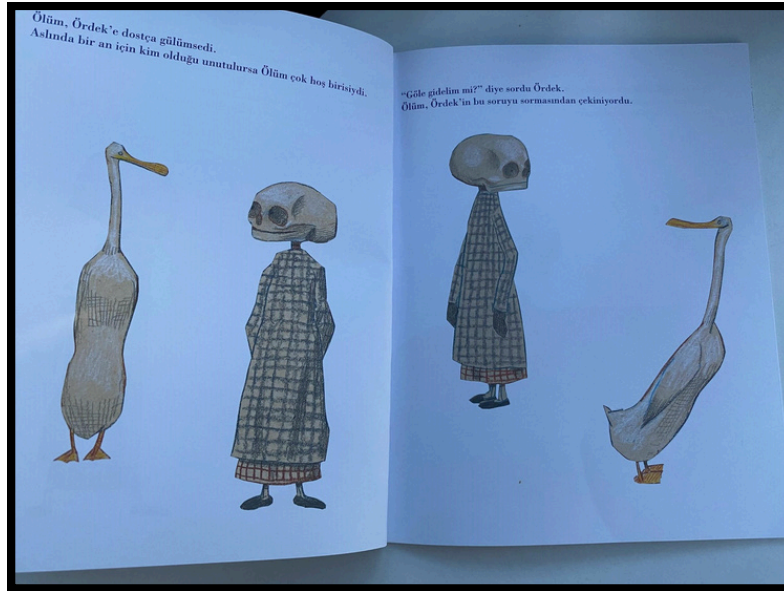
Toplumsal cinsiyet rollerinin kitaplarda çoğu zaman stereotiplerle sınırlı olduğu, ancak bazı kitaplarda bu kalıpların kırıldığı görülmüştür. Kız çocukların futbol oynaması veya erkeklerin yemek yapması gibi geleneksel rolleri aşan görsel ve metinsel örnekler, yeni bir bakış sunmuştur. Toplumsal cinsiyet eşitliğine dair anlatımların sunumunda dikkat çeken görsellerin 7 farklı alt temada gösterimi söz konusudur: Anne ve babaların ev işlerini paylaştığı gösterimler (Görsel 6), ölümü temsil eden karakterin toplumsal cinsiyet kalıplarına göre kadın olarak gösterilmesi (Görsel 7), anne ve babaların rolleri cinsiyetlerine göre paylaştığı, kız çocukların futbol oynaması, babaların kız çocuklar için kuaför olması, toplumsal cinsiyet kalıplarının dışındaki mesleklerin sunulması, toplumsal cinsiyet kalıplarına karşı çıkılmasıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliği konulu görseller, geleneksel cinsiyet rollerine meydan okuyan örnekler sunmaktadır. Bu görseller arasında ev işlerini paylaşan ebeveynler, farklı mesleklerde yer alan bireyler ve cinsiyet kalıplarını yıkan çocuk karakterler bulunmaktadır.

Görsel 6. Pijama günü.

(Synder, C. 2020. Pijama günü. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları).

Görsel 7. Ördek, ölüm ve lale.

(Erlbruch, W. 2018. Ördek, ölüm ve lale. Hep Kitap Yayınevi. s.,1-2).

İhmal-İstismar

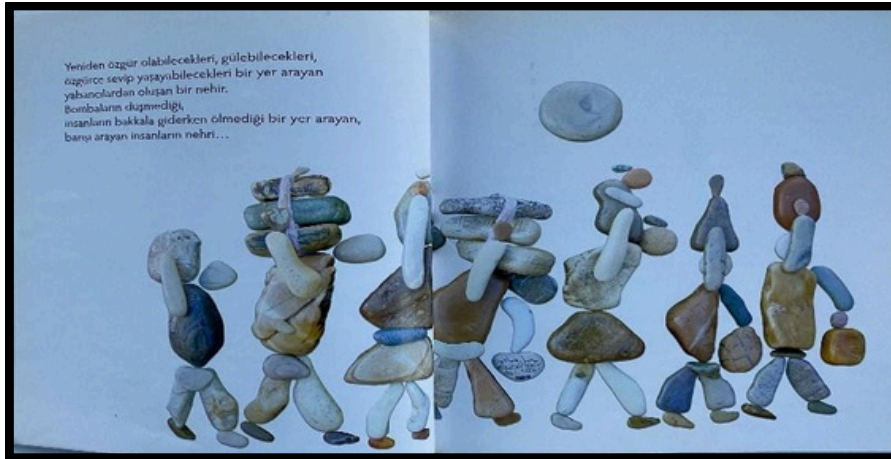
İstismar ve ihmal temalarının çocuklara ağır gelebilecek detaylarla işlendiği bazı örnekler bulunmuştur. Bu temaların daha sade, çocuklara uygun ve farkındalık kazandırıcı biçimde ele alındığı kitaplar öne çıkmıştır. İhmal-istismara dair anlatımların sunumunda dikkat çeken görsellerin 2 farklı alt temada gösterimi söz konusudur: Kıskançlık görselleri duygusal ihmal göstergeleri, mahremiyet ihlali ve istenmeyen dokunuşlar olarak istismar içerikleri şeklindedir. (Görsel 8). İhmal ve istismarı temsil eden görseller, çocukların bu tür durumları tanımasına ve doğru tepkiler geliştirmesine yardımcı olacak şekilde tasarlanmıştır.

Görsel 8. Bedenim bana ait.
(Familia. P.2014. Bedenim bana ait. Gergedan Yayınevi).

Göçmenler

Göçmen ailelerin ve çocukların yaşadıkları zorlukları ötekileştirici olmayan bir çerçeve ile anlatan kitaplar azınlıktadır. Göçmen çocukların dayanışma ve eşitlik değerlerini öne çıkaran hikayelerle desteklenmesi dikkat çekmiştir. Göçmenlere dair anlatımların sunumunda; taşınmaya, yolculuğa ve savaşa ait dikkat çeken görseller 2 farklı alt tema olarak ayrılmıştır.(Görsel 9). Göç ve mülteci temalarını işleyen görseller, empati geliştirmeyi ve dayanışmayı teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Görsel 9. Taştan adımlar-Bir mülteci ailenin yolculuğu.
(Ruurs, 2017, M. Taştan adımlar-Bir mülteci ailenin yolculuğu. Nesin Yayınevi).

Diğer

Diğer kategorisine dair anlatımların sunumunda görsellerin farklı alt temalarda gösterimi söz konusudur: Çocuğun kendini sorgulama süreci, tuvalet eğitimi, çocuğun anlamlandırılmayacağı düzeyde cinselliğin görsellerle aktarılması (Görsel 10), baba ile çocuk arasındaki ilişki, hayvanları tanıtmaya, didaktik- öğretici görseller şeklindedir.

Görsel 10. Ben nereden geldim

(Camara, S.2009. Ben nereden geldim. Altın Kitaplar Yayınevi. s.,4-5).

Tablo 1. İncelenen Çocuk Kitaplarının Alıntı Örnekleri

Tema	İçerik
Ölüm/Yas	"Her şeyin ama her şeyin bir ömrü var. Ölüm, yaşamın sonudur. Bir şeyin sonu, o şeye dahildir değil mi? Yaşam varsa ölüm de vardır. Önemli olan yaşamı iyi değerlendirmek." (Beyaz Gülün Öyküsü, 2018) "Sonunda beni fark etmene sevindim, dedi ölüm. Ben Ölümüm. Beni almaya mı geldin?" "Yeni gelmiş değilim doğduğun günden beri hep yakınındaydım zaten." (Ördek ölüm ve lale, 2021)
Farklılıklar	"Ben renksiz değilim! Renksiz değilim ben, her rengim!" "Diye sevinçle haykırdı. (Üçgen Şey, 2016)
Korku	"Aptal kurbağa yavrusunu yemek üzereyim, dedi korkunç bir sesle timsah. Ve kocaman sivri dişi ağzını açıp hızlı kurbağa yavrusuna doğru atıldı" (Kendini Beğenmiş Timsah, 2011)
Şiddet	"Kırmızı bir türlü vazgeçememektedir zorbalıktan. Bir gün kırmızı: " Ağaç benim, kulübe de benim, oyuncaklarımda hepsi benim" der. Ama ne siyah vardır artık, ne sarı, ne de beyaz. Bu yüzden kendine zorbalık etmeye başlar. "Süpür yerleri" diye haykırır ve kırmızı, dili bir karış sarkana değin süpürür süpürür. "Köşeleri unutma" diye gürlür. Gözünün önüne baksana sersem diye azarlar kırmızı. Artık dayanamayacaktır kırmızı " sinir şey" diye kendi kendini paylamaya başlar. "seni pis zorba... şurayı... şurayı... şurayı..." hiddetle kendine birkaç tokat atar. Siyah sarıya, sarı beyaza bakar. "Haksızlık bu." olamaz der. Siyah, korkudan kekeleyerek. "Bal gibi olur, seni komik örgülü ahmak keçi!" diye bağırır. Kırmızı, birinin boyuna zorbalık etmesinin ne olduğunu artık anlamıştır. Zorbalıktan nefret eder". (Kırmızı sarı siyah beyaz, 2021)
Toplumsal Cinsiyet	"Mesela diyorlar ki kızlar kahkaha atamaz. Şunu bile diyorlar oğlanlar dans edemez. Faso fisonun böylesi oğlanlar saç uzatamaz. Yok artık bak bir de diyorlar ki kızlar çivi çakamaz". (Faso Fiso, 2021)
İstismar/ İhmal	"Birine dokunmam gerekiyorsa ama ben bunu istemiyorsam, o zaman bunu yapmıyorum. Ve şöyle diyorum, "Hayır, sana dokunmak hoşuma gitmiyor! Bunu istemiyorum!" (Bedenim Bana Ait, 2023)
Boşanma	"Annem ve babam ayrı oldukları için mutlu olduklarını, o nedenle tartışmadıklarını anlattılar. Hem ikisi de beni çok sevdiği için benimle ilgili şeyleri paylaşıyorlarmış. Ama aynı evde olunca tartışıyorlarmış. Bunun doğru olduğunu biliyorum. Anne ve babam bunun benim suçum olmadığını söylediler. Ben iyi bir çocukmuşum ve her ikisi de beni seviyormuş ama onlar artık beraber mutlu olamıyorlarmış" (Annem ve babam ayrılıyor, 2012)
Göç	"Yeni komşularımız bize kucak açtılar. Savaştan değil barıştan yontulmuş olacaklar" (Taştan Adımlar, 2017)
Sosyal hizmet	"Tarçın gülümsemiş "O zaman sizin için KUSURSUZ bir aile bulacağız." "Zeytin ve Ponpon yavrularına düzgün şekilde bakamayan ailelere koruyucu ailelik yaparak yardım ediyorlarmış. Tarçın sık sık girip yavru ayıları nasıl bir aile isteklerini soruyormuş nokta yavru yıllar nasıl cevap vereceklerinden pek emin olamıyormuş, sonra küçük olan demiş ki sadece bizi sevecek bir aile istiyoruz. (Sıcak bir yuva, 2021) Kraliçesine sarılarak "Annem olmadan dolayı büyük bir sevinç duyacağım." demiş. (Ay Prensesi, 2017) Seni karnında büyüten anne seni o kadar çok sevmişti ki o da bir dilek tuttu. Bebeğine tüm sevgisini verebilecek bir aile. Tıpkı bizim gibi. Seni her şeyden çok sevebilecek bir aile... dedi annesi. "Dünyadaki tüm çocuklar arasından bana gelen sendin" Bu Barış'ı kendine özel hissettirdi. (Seni Öyle Çok İstedim Ki, 2019)
Değerler Eğitimi	"Yılanın verdiği mesaj bu zorluğu aşmalı ve tekrar deneyerek kurabiye yapmayı başarmalısın!" diye açıkladı Eliza. (Eliza başarısız olmaktan korkuyor, 2019) Annemin kamının içi kapkaranlıktı. (Ben dünyaya geldiğimde, 2020) Balığımı da kedimi de çok severim. Balığımın yemini, kedimin mamasını, hep ben veririm. (Portakal Miyavladı, 2019)

Diğer	"Doktor 'Gel seninle resim çizelim' dedi resim çizdik. Resim çizdik, konuştuk. Sonra doktor bana bazen çocukların ve büyüklerin nedenini bilmeden ağlayabildiklerini kendilerini yorgun hissettiklerini hiçbir şey yapmak istemediklerini anlattı. Onlar buna depresyon diyorlarmış. Ama istersen bana yardım edebilirmiş. Doktor anne ve babamla konuşurken ben dışarıda bekledim. Biraz sonra beni içeriye çağırdılar. 'Annenlere yaptıklarımı yaramazlık olmadığımı, tedavi edebilecek bir sorun olduğunu anlattım, zaman zaman buraya gelip benimle oyun oynamak ve konuşmak ister misin?' dedi doktorum. Hepimiz geleceğimi söyledik çünkü annemler de benim gibi yine mutlu ve iyi olmamı istiyorlar. Doktor bir de ilaç kullanman gerekecek dedi ilaç hakkında bilgi verdi" (Artık mutluyum, 2014)
Engellilik	Annesi bir gün onu Emre'yi gezdirirken gördü. Onun bu davranışını çok takdir etti. "Aferin ~~Metin~~ bu davranışın çok güzel ve doğru bir davranış! Engelli insanlara yardım etmeliyiz. Onlarla da arkadaş olmalıyız." dedi. (Engelliler Haftası, 2013)

Tartışma

Bu çalışmada, 0-6 yaş arasındaki okul öncesi çocuk kitaplarında sosyal hizmet perspektifinden yansıyan temalar incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre, çeşitli temalar ve kavramlar kitaplarda farklı oranlarda yer bulmuştur. 297 kitapta aile, arkadaşlık, didaktik öğeler, sağlık, cinsellik gibi diğer konular işlenirken; 155 kitapta değerler eğitimi, 50 kitapta farklılıklar, 35 kitapta toplumsal cinsiyet, 20 kitapta korku, 13 kitapta şiddet, 7 kitapta ölüm/yas, 7 kitapta ihmal/istismar, 6 kitapta engellilik, 5 kitapta sosyal hizmet (evlat edinme, koruyucu aile, tek ebeveynlik) konuları yer almıştır. Ayrıca, 3 kitapta boşanma ve 2 kitapta göç temaları işlenmiştir.

Araştırmada ele alınan kavramlar, sosyal hizmet açısından incelenmiş ve her bir temanın sosyal hizmetin temel ilkeleriyle nasıl ilişkili olduğu tartışılmıştır. Örneğin, aile, arkadaşlık ve değerler eğitimi gibi temalar, çocukların erken yaşta sosyal bağlar kurmalarını ve etik değerleri içselleştirmelerini teşvik ederken; farklılıklar ve toplumsal cinsiyet gibi temalar, eşitlik ve kapsayıcılık ilkelerinin erken yaşta öğrenilmesini sağlar. Korku, şiddet, ihmal/istismar ve ölüm/yas gibi zorlayıcı temalar, bireylerin duygusal dayanıklılıklarını güçlendirmeyi ve travmatik deneyimlerin etkilerini azaltmayı amaçlayan sosyal hizmetin bir parçasıdır. Engellilik ve göç gibi temalar, toplumsal dezavantajlara karşı savunuculuk yapmayı ve farkındalık yaratmayı hedefler.

Sosyal hizmet temaları olan evlat edinme, koruyucu aile ve tek ebeveynlik gibi konular, farklı aile yapılarına duyarlılığı artırırken, boşanma ve cinsellik gibi karmaşık temalar, bireylerin gelişim düzeylerine uygun bir şekilde ele alınarak çocukların bu kavramlarla başa çıkmalarını sağlar. Bu temaların çocuk kitaplarında işlenmesi, sosyal hizmetin güçlendirme, savunuculuk ve toplumsal eşitlik ilkelerini çocukların dünyasına taşır, böylece daha adil ve kapsayıcı bir toplum oluşturulmasına katkı sağlar.

Çocuk kitapları, sosyal hizmetin bir aracı olarak, terapi ve danışmanlık süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Masallar ve hikayeler, sanatın rehabilite edici etkilerini taşır ve sosyal hizmet uzmanlarının terapötik süreçlerde kullanabileceği unsurlar arasında yer alır. Özellikle masallar, insanın yaşam yolculuğuna dair izler taşıyan metaforlar sunarak, müracaatçının kendi durumunu daha iyi anlamasına yardımcı olabilir. Kitaplar, sosyal hizmet uzmanlarına, çocuklarla yapılan terapötik görüşmelerde kullanılacak materyaller sunar. Bu materyaller, çocukların savunma mekanizmalarını bir kenara bırakmalarına yardımcı olarak, kendilerini daha rahat bir şekilde ifade etmelerini sağlar.

Sosyal hizmet uzmanları, çocuklarla çalışırken, onların yaratıcılıklarını ve hayal güçlerini oyunlar

masallar ve hikayeler aracılığıyla gözlemleyebilirler. Özellikle resim analizi ve bibliyoterapi gibi yöntemler, çocukların aktif katılımını sağlar ve onların iç dünyalarını keşfetmelerine yardımcı olur (Kabataş ve Duyan, 2021). Terapötik masallar ve hikayeler, çocukların yaşadığı travmalarla başa çıkmalarına ve duygusal iyileşmelerine yardımcı olmak için etkili araçlar olabilir. Bu teknikler, özellikle cinsel istismar mağduru çocuklarla çalışırken kullanılabilir (Kress ve ekibi, 2010; Kabataş ve Duyan, 2021).

Araştırma, çocuk kitaplarının çocuğa görelilik ilkesine uygunluğunu da incelemiştir. İncelenen kitapların 516'sı uygun bulunurken, 84'ü uygun bulunmamıştır. Uygunsuz kitapların başlıca sebepleri arasında, çocukların anlamlandıramayacağı düzeyde cinsellik ve şiddet içeren görseller, ölüm ve yasın normalleştirilmesi, soyut süreçlerin görünmez bir şekilde sunulması, korku öğeleri içeren hayvan görselleri ve canavarlar gibi unsurlar yer almaktadır. Ayrıca, mahremiyet ihlali ile istenmeyen dokunuşlar gibi istismar içerikleri, kitaplarda çocuklar için zararlı olabilecek unsurlar olarak belirlenmiştir.

Kitapların uygun olmama sebepleri arasında ayrıca toplumsal cinsiyet eşitsizliği içeren anne-baba rollerinin cinsiyetlerine göre belirlenmesi, göç ve savaş gibi konuların çocuklara uygun olmayan bir şekilde sunulması da bulunmaktadır. Engellilik temalarının ötekileştirici bir şekilde işlenmesi, okul öncesi yaş grubuna uygun olmayan didaktik unsurlar ve kitaplarda yer alan şiddet unsurları da bu kategoride yer almıştır.

Bu çalışma, çocuk kitaplarının sosyal hizmet ilkelerini ne ölçüde yansıttığını ortaya koymuştur. İncelenen kitaplar, toplumsal cinsiyet eşitliği, göç, engellilik ve diğer sosyal hizmet temalarını ele alırken, bazı temaların yanlış veya eksik sunumu nedeniyle çocukların yaşlarına uygun olmayan içeriklerle karşılaşması mümkündür. Bu durum, sosyal hizmet uzmanlarının çocuk kitaplarının içeriğini dikkatle değerlendirmeleri gerektiğini göstermektedir. Ayrıca, sosyal hizmetin güçlendirme, savunuculuk ve toplumsal eşitlik gibi temel ilkelerinin çocuk kitapları aracılığıyla daha geniş kitlelere taşınması, toplumsal farkındalığı artırabilir ve çocukların daha adil bir dünyada büyümelerine katkı sağlayabilir.

Ölüm ve Yas Kavramının İncelenmesi

Çalışma kapsamında çocuk kitaplarında sosyal hizmet bakış açısıyla “ölüm ve yas” kavramının işleyiş biçimi incelenmiştir. Sosyal hizmet bakış açısına göre travmatize edici konulardan biri olan ölüm ve yas süreci işlenirken duygu istismarına yol açmayacak, çocuğun bilişsel seviyesine uygun düzeyde sunulması, çocuğa görelilik ilkesine uygun, çocuğu konu hakkında kaygılandırmadan, günlük yaşamlarında karşılaşılabilecekleri konular hakkında sağlıklı bilgi edinmelerini sağlayarak sunulması gerekmektedir. Aynı zamanda ölüm, yaşamın doğal bir parçası olarak anlatılmalı; kayıp ve üzüntü gibi duyguların olağan olduğu vurgulanmalı, yas sürecindeki duyguların aktarılması teşvik edilmeli ve bu sürecin kişisel bir yolculuk olduğu çocukların bilişsel seviyesine uygun şekilde anlatılmalıdır. Çalışmaya konu olan çocuk kitapları arasında ölüm ve yas süreci okul öncesi çocuğun bilişsel seviyesine uygun şekilde somutlaştırılarak “*Annemi özledim o şimdi çooook ... Yıldızlarda...*” (Sevgili Anneannem, 2016) gösterilmiştir.

Alan yazında Türk çocuk edebiyatında sorun odaklı yaklaşımı araştıran Yılmaz ve Yakar (2018) ölüm temasını farklı sunuş biçimlerinde çocuğa aktarılmasını incelemiştir.

Farklılıklar ve Eşitlik Kavramının İncelenmesi

Çalışma kapsamında incelenen çocuk kitaplarında sosyal hizmet bakış açısıyla “farklılıklar ve eşitlik” kavramlarının işleniş biçimi ele alınmıştır. İncelenen çocuk kitaplarında farklılık ve eşitlik kavramı çocuğun anlayabileceği düzeyde aktarılmış, çocuğa görelilik ilkesine uygun olmayan içerikteki çocuk kitaplarına rastlanmamıştır. Ayrımcılık karşıtı sosyal hizmet uygulaması, ayrımcılığın kimleri nasıl etkilediğini anlamayı ve aynı zamanda kişinin kendi içindeki önyargıları fark etmeyi içerir. Bu anlayış, sosyal hizmet uzmanlarına bireylerle, gruplarla ve toplumla çalışırken önemli bir bakış açısı sunar (Cankurtaran ve Beydili, 2016: 6-9). İncelenen çocuk kitaplarında sosyal hizmet değerlerinden biri olan bireyin değerlerine ve farklılıklarına saygı uygun şekilde kullanılmıştır. Kitapların konularına göre dağılımına bakıldığında ise “diğer” ve “değerler eğitimi” konusundan sonra en çok karşılaşılan kavram farklılık ve eşitliktir.

Korku Kavramının İncelenmesi

İncelenen çocuk kitaplarında korku kavramı, sosyal hizmet bakış açısıyla değerlendirilmiş ve 20 adet korku içerikli kitapta çocuğa görelilik ilkesine uygun olmayan temalar ve sosyal hizmet ilkelerine aykırı ifadelerle karşılaşılmıştır. Bu kitaplar, şiddet ve korku gibi yoğun duyguları içermekte, çocukların duygusal gelişimlerine zarar verebilecek içerikler sunmaktadır. Örneğin, *Kendini Beğenmiş Timsah (2011)* adlı kitapta, "Aptal kurbağa yavrusunu yemek üzereyim" gibi korkutucu bir dil kullanılmıştır. Bu tür içerikler, çocukların korku, şiddet ve nefret gibi olumsuz duygularla tanışmalarına neden olabilir.

Çocuk kitaplarında korku, acı, şiddet, kötülük gibi unsurların fazla işlenmesi yerine, barışçıl duyguların beslenmesi ve çocukların bu duygularla büyümeleri sağlanmalıdır. Korku temalı kitaplarda, çocukların korkularıyla yüzleşip onlardan nasıl kurtulabileceklerine dair bir hikaye akışı oluşturulmalıdır. Bu, çocuklara korkularıyla başa çıkma konusunda yol gösterici olabilir ve onlara sağlıklı baş etme stratejileri kazandırabilir.

Şiddet Kavramının İncelenmesi

İncelenen çocuk kitaplarında şiddet teması, sosyal hizmet bakış açısına uygun olmayan bir şekilde işlenmiş ve şiddet, hakaret, zorbalık gibi öğelerle karşımıza çıkmıştır. *Kırmızı Sarı Siyah Beyaz (2021)* adlı kitapta, "sana pis zorba... şurayı... şurayı... şurayı... hiddetle kendine birkaç tokat atar" gibi ifadeler, şiddetle mücadele etmek yerine şiddetin kendisini normalleştiren bir dil kullanılmaktadır. Aynı şekilde *Cesur Terzi (2016)* adlı kitapta da fiziksel şiddet sahneleri yer almaktadır: "Dev elindeki kocaman sopayla odaya girmiş. Cesur Terzi'nin yattığını sandığı yatağa var gücüyle vurmaya başlamış." Bu tür öğeler, çocukları şiddete karşı duyarsızlaştırabilir.

Çocuk kitaplarında şiddet işlenirken, şiddetin normalleştirilmemesi, çözüm olarak sunulmaması ve barışçıl yollarla sorunların çözülmesi gerektiği vurgulanmalıdır. Şiddetin sonuçları, eğitici bir

yaklaşım ile gösterilmeli, çocukların şiddetle başa çıkma yöntemleri öğrenmelerine yardımcı olunmalıdır. Ayrıca, sosyal hizmet perspektifinden bakıldığında, şiddetin kökenleri (örneğin, öfke kontrolü, iletişim eksikliği) ve bu sorunlarla başa çıkma yolları ele alınabilir. Bu, çocukların şiddetle ilgili farkındalıklarını artırarak, onları sağlıklı duygusal başa çıkma becerileriyle donatabilir.

Toplumsal Cinsiyet Kavramının İncelenmesi

İncelenen çocuk kitaplarında toplumsal cinsiyet kavramı, sosyal hizmet bakış açısıyla ele alınmış ve eşitlikçi bir yaklaşım sergilenmiştir. Çocuk kitaplarında, toplumsal cinsiyet kalıplarına karşı bir eleştiri bulunmaktadır. Örneğin, Faso Fiso (2021) adlı kitapta, geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri eleştirilmiş ve çocuklara, "kızlar kahkaha atamaz" ya da "oğlanlar dans edemez" gibi kalıplara karşı durmaları gerektiği anlatılmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği, okul öncesi yaş grubundaki çocuklar için büyük önem taşır. Bu yaşta, çocukların cinsiyet rollerine dair kalıp yargılarından arındırılması, onları daha açık fikirli ve eşitlikçi bireyler olarak yetiştirebilir. Kitaplarda, kız ve erkek çocuklarının farklı mesleklerde veya rollerde eşit derecede güçlü ve yetkin karakterler olarak sunulması gereklidir. Ayrıca, geleneksel "kurtarıcı erkek" ve "güçsüz kadın" temalarından kaçınılması, her iki cinsiyetten de karakterlerin zorlukları kendi başlarına aşabilen bireyler olarak gösterilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

İhmal ve İstismar Kavramının İncelenmesi

İncelenen çocuk kitaplarında ihmal ve istismar kavramı, sosyal hizmet bakış açısıyla ele alınmış ve çocukların duygusal güvenliğini zedelemeyecek şekilde sunulmuştur. Çocuk kitaplarında, çocukların istismardan korunma yolları, "Bedenim Bana Ait" (2023) gibi kitaplarda basit ve anlaşılır bir dille aktarılmaktadır: "Birine dokunmam gerekiyorsa ama ben bunu istemiyorsam, o zaman bunu yapmıyorum. Ve şöyle diyorum, 'Hayır, sana dokunmak hoşuma gitmiyor!'"

İhmal ve istismar temalı kitaplar, çocukları korkutacak şekilde değil, onları bilinçlendirecek şekilde yazılmalıdır. Bu kitaplar, çocuklara duygusal güvenliklerini tehdit eden durumlardan nasıl korunacaklarını ve güvendiği yetişkinlere nasıl başvurabileceklerini öğretmelidir. Ayrıca, çocukların hakları ve güvende olma duygusu ön plana çıkarılmalı ve ihmal-istikrar gibi konulara yönelik çözüm odaklı bir yaklaşım benimsenmelidir.

Boşanma Kavramının İncelenmesi

Boşanma kavramı, sosyal hizmet bakış açısıyla ele alınarak çocukların yaşadığı değişimlerin anlaşılmasını ve kabullenmesini sağlamak adına yazılmıştır. Çocuklar, boşanma sürecinde ebeveynlerinden birini kaybetmezler, sadece iki farklı yaşam ortamına girerler. *Annem ve Babam Ayrılıyor* (2012) adlı kitapta, çocuğun boşanmayı anlaması ve suçluluk hislerinden arınması için açık bir dil kullanılmaktadır: "Anne ve babam bunun benim suçum olmadığını söylediler. Ben iyi bir çocukmuşum ve her ikisi de beni seviyormuş ama onlar artık beraber mutlu olamıyorlarmış." Boşanma temalı kitaplar, çocukların sağlıklı ilişkiler kurabilmeleri için önemli bir araçtır. Bu

kitaplar, boşanmanın çocuklardan kaynaklanmadığını ve boşanmış ebeveynlerin çocuklarıyla sağlıklı, mutlu ilişkiler kurabileceklerini vurgulamalıdır. Ayrıca, boşanma sonrası çocukların hem anne hem de baba ile zaman geçirebilmesi gibi pozitif çözümler sunulmalıdır.

Göç Kavramının İncelenmesi

İncelenen çocuk kitaplarında göç kavramı sosyal hizmet bakış açısıyla ele alınmış ve sadece 2 kitapta göç konusuna yer verilmiştir. Bu durum, çocuk kitaplarında göç ve göçmenlik temalarına yeterince dikkat edilmediğini göstermektedir. Göç teması, çocuğun duygularına saygı gösterilerek ve korku ya da kaygı yaratmadan, gerçekçi bir bakış açısıyla işlenmiştir. Örneğin, *Ayrı Topraklarda Aynı Gökyüzü Altında* (2020) adlı kitapta, göç yolculuğuna çıkan çocuklar, otobüslerine binmeden önce son kez evlerine bakmaktadırlar: "Fatma ve Abdullah, kendilerini başka ülkeye götürecek otobüse binmeden önce son kez evlerine baktılar." Bu gibi örneklerde, göç ve göçmenlik temasının dramatize edilmeden, çocuğa yaşamsal bir deneyim olarak sunulması gerektiği vurgulanmaktadır.

Çocuk kitaplarında göçmen çocukların entegrasyonu ve kültürel zenginlikleri vurgulayan ögelere yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Temur ve Ertem (2019), göç ve mültecilik konularının kitaplarda ötekileştirmeden, eşitlik ve dayanışma ilkeleriyle sunulması gerektiğini savunmuş, çocuk kitaplarında bu olgulara saygılı bir yaklaşım sergilenmesinin önemini vurgulamıştır. Göçmen karakterlerin toplumla uyum içinde ve katkı sağlayan bireyler olarak sunulması, sosyal hizmetin de önemli bir hedefidir.

Sosyal Hizmet Kavramının İncelenmesi

İncelenen çocuk kitaplarında sosyal hizmet kavramı, özellikle koruyucu aile, evlat edinme ve tek ebeveynlik gibi süreçlerle ilişkilendirilmiştir. Sosyal hizmet temalı kitaplar, çocuğun çevresiyle uyum sağlaması ve farkındalık kazanması için gerçekçi bir bakış açısı sunmayı amaçlamaktadır. Örneğin, *Sıcak Bir Yuva* (2021) adlı kitapta, koruyucu ailelik kavramı, çocuk bakış açısıyla ve duygu yüklü bir şekilde anlatılmaktadır: "Tarçın gülümsemiş, 'O zaman sizin için KUSURSUZ bir aile bulacağız' demiştir."

Çocuk kitaplarında sosyal adalet, dayanışma ve empati gibi kavramlar işlenerek, çocukların toplumsal farkındalık kazanmaları sağlanabilir. Ayrıca, sosyal hizmet perspektifiyle, dezavantajlı grupların (engelliler, mülteciler, istismar mağdurları) toplumda eşit haklara sahip olmaları gerektiği vurgulanmaktadır. Bu gruplara dair hikayelerde önyargıların yıkılması ve güçlü yönlerinin ön plana çıkarılması önemlidir. Sosyal hizmetin çocuklar aracılığıyla daha geniş kitlelere ulaştırılması, sosyal sorunların çözümüne yönelik hikayelerle desteklenmelidir.

Ancak, sosyal hizmet konulu çocuk kitaplarının sayısının az olduğu gözlemlenmiştir. Bu eksiklik, sosyal hizmet değerlerinin daha fazla yayılması için önemli bir fırsat alanı oluşturmaktadır.

Değerler Eğitimi Kavramının İncelenmesi

İncelenen çocuk kitaplarında değerler eğitimi büyük bir öneme sahiptir ve sosyal hizmet bakış

açısıyla ele alınmıştır. 154 kitap, değerler eğitimi temasını işlemektedir. Okul öncesi yaş grubundaki çocuklar, doğruyu yanlıştan ayırt edebilme becerisini en iyi değerler eğitimi ile geliştirebilirler. Bu beceri, çocukların karar verme yetilerini güçlendirirken, sorumluluk bilinci kazanmalarına da katkı sağlar.

İncelenen kitaplarda, hoşgörü, sevgi, saygı, arkadaşlık, yardımlaşma, paylaşma, insan hakları, sorumluluk bilinci, duyarlılık, tutumluluk, empati, alçakgönüllülük, dürüstlük, ahlak, merhamet gibi değerler işlenmiştir. Bu değerler, sosyal hizmetin çocuklara yönelik temel ilkeleriyle örtüşmektedir. Örneğin, *Portakal Miyavladı (2019)* adlı kitapta, çocuklar sorumluluk ve duyarlılık gibi değerleri öğrenir: "Balığımı da kedimi de çok severim. Balığının yemini, kedimin mamasını, hep ben veririm."

Dirican ve Dağlıoğlu (2014) yaptığı çalışmada, 3-6 yaş grubuna yönelik resimli hikâye kitaplarında sevgi, arkadaşlık ve mutluluk gibi temel değerlerin yanı sıra cesaret, özgüven, barış gibi daha karmaşık değerlerin de ele alınmasının, çocuğun kişisel gelişimi üzerinde önemli etkileri olacağını vurgulamıştır. Bu tür değerler, çocuğun hem duygusal gelişimini hem de toplumsal farkındalık düzeyini artıracaktır.

Engellilik Kavramının İncelenmesi

Çalışma kapsamında, çocuk kitaplarında sosyal hizmet bakış açısıyla engellilik kavramı incelenmiştir. İncelenen kitaplarda engellilik temasının işleniş biçimi genellikle dayanışma ve yardımlaşma üzerine odaklanmıştır. Örneğin, *Engelliler Haftası (2013)* adlı kitapta, çocuklar engelli bireylere yardımcı olmanın ve onlarla arkadaş olmanın önemini öğrenmektedir: "Aferin Metinciğim bu davranışın çok güzel ve doğru bir davranış! Engelli insanlara yardım etmeliyiz. Onlarla da arkadaş olmalıyız." Bu tür yaklaşımlar, engellilik konusunu öğretici bir şekilde ele alırken, çocukların sosyal hayatta farkındalık kazanmasına da olanak tanır.

Ancak, engellilik ve kültürel farklılıklar gibi temaların daha kapsayıcı bir şekilde işlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Çocuk kitaplarında engelli bireylerin sadece yardım edilen konumda olmamaları, aktif rol aldıkları ve toplumla uyum içinde yaşadıkları bir temanın işlenmesi önemlidir. Yılmaz ve Yakar (2019), Türk çocuk edebiyatında engelli imgesinin zavallı sakat imgesinden, aktif engelli imgesine doğru bir dönüşüm yaşadığını belirtmiştir. Bu dönüşüm, çocukların engelli bireylere empati duymalarını ve onların toplumsal yaşamda aktif bireyler olduklarını fark etmelerini sağlayabilir.

Diğer Başlığı Altında Ele Alınan (aile ilişkileri, didaktik-öğretici kitaplar, cinsellik vb.) Temaların İncelenmesi

İncelenen çocuk kitapları, belirlenen ana temaların dışında kalan çeşitli konuları da içermektedir. Bu konular, aile ilişkileri, didaktik-öğretici kitaplar, cinsellik, tuvalet eğitimi, hayvanlar, hayal gücü ve fantastik öğeler, sağlık ve hastalıklar, doğal afetler, tarih, çevre kirliliği, uyku öncesi kitaplar, klasik masallar, dini öğeler, mizahi anlatım, doğa-tabiat, bilmeceler, meslekler ve macera gibi geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Bu kitaplar, sosyal hizmet perspektifiyle değerlendirildiğinde, çocukların gelişimine farklı açılardan katkı sağlamaktadır.

Aile ilişkileri üzerine yazılmış kitaplar, aile bireyleri arasındaki sevgi, saygı ve işbirliği gibi değerleri işler. Bu temalar, çocukların sağlıklı sosyal beceriler geliştirmelerine ve daha güçlü ilişkiler kurmalarına yardımcı olabilir. Didaktik-öğretici kitaplar ise, çocuklara toplumsal değerleri ve davranışları öğretmeye yöneliktir, bu da sosyal hizmetin bireyleri toplumsal kurallara uygun bir şekilde eğitme amacını taşır.

Hayvanları tanıma ve doğa-tabiat temalı kitaplar, çevre bilinci kazandırmayı ve doğal kaynakların korunması gibi sosyal hizmetin sürdürülebilirlik ve çevre konusundaki temel ilkelerini erken yaşta öğretmeyi amaçlar. Ayrıca, hayal gücü ve fantastik öğeler içeren kitaplar, çocukların problem çözme becerilerini ve empatik düşünme yeteneklerini geliştirmelerine yardımcı olabilir.

Tarih ve dini öğeler üzerine yazılmış kitaplar ise kültürel mirası ve dini değerleri öğretirken, toplumsal barış ve hoşgörü anlayışını geliştirebilir. Mizahi anlatım ve macera kitapları, çocukların duygusal gelişiminde önemli bir rol oynar ve onlara karşılaştıkları zorluklara karşı direnç kazandırabilir. Meslekler ve bilmeceler gibi temalar ise çocuklara toplumdaki farklı meslekleri tanıtmak ve çeşitli kariyer seçenekleri hakkında bilgi sağlamak açısından faydalıdır.

Bu temalar, çocukların sosyal becerilerini geliştirmelerine, toplumsal değerleri öğrenmelerine ve çevreye duyarlı bireyler olmalarına katkı sağlar.

Sonuç

Bu çalışmada, İstanbul'daki 6 çocuk kütüphanesinde bulunan 0-6 yaş grubuna yönelik 600 çocuk kitabı, sosyal hizmet perspektifiyle incelenmiştir. Çalışma, toplumsal cinsiyet, ölüm/yas, farklılıklar, korku, şiddet, ihmal/istismar, göç, engellilik ve değerler eğitimi gibi sosyal hizmetle ilişkili temaların çocuk kitaplarındaki sunumlarını değerlendirmiştir. Sonuçlar, bu kitapların çocukların toplumsal farkındalık ve sosyal değerler kazanmasında önemli bir rol oynadığını, ancak bazı temaların yüzeysel işlendiğini veya olumsuz bir şekilde sunulduğunu ortaya koymuştur.

Toplumsal cinsiyet eşitliği genellikle geleneksel cinsiyet rollerini pekiştirirken, göç ve mültecilik gibi hassas konular yeterince ele alınmamıştır. Şiddet, korku ve ihmal gibi temalar da bazı kitaplarda çocukların bilişsel seviyelerine uygun şekilde sunulmamış ve çözüm odaklı bir yaklaşım eksik kalmıştır. Engellilik, farklılıklar ve değerler eğitimi ise çocukların empati geliştirmelerine katkı sağlasa da çoğunlukla yüzeysel ele alınmıştır. Ayrıca, boşanma ve aile dinamikleri gibi konularda çocukların duygusal güvenliğini destekleyecek bir anlatım tarzına ihtiyaç duyulmaktadır.

Çalışma, çocuk kitaplarının sosyal hizmet kavramları açısından daha kapsamlı bir şekilde zenginleştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Kitap içeriklerinin, çocukların empati, sorumluluk ve toplumsal duyarlılık gibi beceriler kazanmalarını destekleyecek şekilde iyileştirilmesi önerilmektedir. Özellikle hassas temalar, çocukların anlayabileceği bir dil ve umut verici bir perspektifle sunulmalıdır. Bu sayede, toplumsal cinsiyet eşitliği, göç, engellilik gibi konular daha empatik ve bilinçli bir şekilde ele alınabilir.

Araştırma bulgularına dayanarak şu önerilerde bulunulmuştur:

- Çalışma, yalnızca İstanbul'daki 6 kütüphaneye odaklanmış olup, Türkiye genelinde daha geniş örneklem kullanılarak genellenebilirlik artırılabilir.
- 0-6 yaş dışında farklı yaş gruplarına yönelik kitapların da incelenmesi gereklidir.
- Sosyal hizmetle ilgili temalar içeren kitap sayısının artırılması ve şiddet, korku gibi temaların çocukların gelişim seviyesine uygun olarak ele alınması önemlidir.
- Sosyal hizmet uygulamalarında kullanılacak çocuk kitaplarının yazılması ve bu kitapların öğreticilik kapasitesinin güçlendirilmesi sağlanmalıdır.
- Ebeveynler ve eğitimciler için çocuk kitaplarının doğru seçimi konusunda eğitimler verilmesi, kitap seçim kriterlerinin belirlenmesi önemlidir.
- Göçmen, mülteci, engellilik ve toplumsal cinsiyet eşitliği gibi temaların daha kapsayıcı ve empatik bir şekilde işlenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Sonuç olarak, çocuk kitaplarının içerik ve temaları, sosyal hizmet perspektifinden daha fazla güçlendirilerek, çocukların toplumsal farkındalık kazanmaları ve empati becerilerini geliştirmeleri sağlanmalıdır. Bu süreçte, sosyal hizmetin temel ilkeleri ile çocuk edebiyatının entegrasyonu, toplumsal değişim ve dönüşümde önemli bir araç olacaktır.

Kaynakça

Akgün, E. Karaman Benli, G. (2019). Okul Öncesi Dönem Çocuklarla Bibliyoterapi: Bir Uygulama Örneği. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 11.

Arslan Çoşar, Ş. (2018). Türk Dil Kurumu'nun ilköğretim okulları için yayınladığı Türkçe sözlüğünün toplumsal cinsiyet açısından analizi. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Arslan, G. Kargın, T. (2021). Öğretmenlerin Kitap Önerisinde Kullandıkları Ölçütlerin Çocuk Edebiyatının Temel İlkelerine Göre İncelenmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 35 (4), 567-588.

Aydın, İ. Öksüz, A. (2021). Çocuk Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. *Rumeli'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. (25). 579-619.

Başaran, M. Çelik, N. Güngör Aytar, A. (2021). Resimli Çocuk Kitaplarının Olumsuz Ögeler Açısından İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 41 (2). 1247-1272.

Batgi, G. (2019). Masallar ve toplumsal cinsiyet: cinsiyet rollerinin inşası. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Batmaz, Ö. (2021). Resimli Çocuk Kitaplarındaki Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Bir Bakış. *Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 5 (1). 1-18.

Bulut, S. (2018). Çocuk edebiyatına sığınanlar: Zorunlu göç öyküleri. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*. 8 (14).

Burç, B. (2013). Rıfat Ilgaz'ın "Bacaksız'ın Başından Geçenler" Adlı Hikâye Serisindeki Eserlerin Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi.

Cankurtaran, Ö. Beydili, E. (2016). Ayrımcılık Karşıtı Sosyal Hizmet Uygulamasının Gerekliği Üzerine. Toplum ve Sosyal Hizmet. 27 (1). 145-160.

Cunningham, H. (2005). Children and childhood in western society since 1500. Pearson Education.

Demir, G. (2022). Tarihsel Süreçte Bibliyoterapi ve Kütüphanelerin Bu Süreçteki Yeri. Bilgi Yönetimi, 5 (2), 302-321.

Düzyol, E. Gülüm, Z. Korkmaz, Ö. Ün, Ş. I. (2021). 5-6 Yaş Resimli Çocuk Kitaplarındaki Resim ve İçerik Öğelerinin MEB Okul Öncesi Eğitim Programı Sosyal-Duygusal Alan Kazanım ve Göstergeler Açısından İncelenmesi. Türk Kütüphaneciliği. 35 (2). 249-273.

Elkatmış, V. Turan, L. (2023). Çocuk Edebiyatında Engellilik Teması ile Karşılaşan Çocukların Engelliliği Algılamaları Üzerine Bir Araştırma. Ana Dili Eğitimi Dergisi. 11 (1). 64-83.

Genç, Y. (2018). Aile ve Çocukla Sosyal Hizmet Ders Kitabı. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Gilbert, N. Parton, N. Skivenes, M. (2009). Child protection systems: International trends and orientations. Oxford University Press.

Gönen, M. Uygun, M. Erdoğan, Ö. Katrancı, M. (2012). Resimli Çocuk Kitaplarının Fiziksel, İçerik ve Resimleme Özellikleri Açısından İncelenmesi. Milli Eğitim Dergisi. 42 (196). 258-272.

Gönen, M. Veziroğlu, M. (2013). Çocuk edebiyatının genel hedefleri. Çocuk Edebiyatı (1-12). Ankara: Eğiten Kitap.

Gümüšoğlu, F. (2016). Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet. Toplum ve Demokrasi Dergisi. 2 (4). 39-50.

Humphries, J. (2010). Childhood and child labour in the British Industrial Revolution. Cambridge University Press.

International Labour Organization (ILO). (2017). Ending child labour by 2025: A review of policies and programmes. Retrieved from <https://www.ilo.org>

Kabataş, B. Duyan, V. (2021). Doğrudan Sosyal Hizmet Uygulamalarında Hikâye ve Masallar. Sosyal Çalışma Dergisi. 5 (2). 146-170.

Kaynak, D. Aktaş, E. (2017). Okul Öncesi Hikâye ve Masal Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Rollerini. Ekev Akademi Dergisi. (72). 67-86.

Koç, M. (2002). Gelişim Psikolojisi Açısından Yaşlılık Döneminde Ruhsal Gelişim. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 1 (12). 287-304.

Körükçü, Ö. (2012). Okulöncesi Eğitime Yönelik Resimli Çocuk Kitaplarının Bulunması Gereken Temel Özellikler Açısından İncelenmesi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 14 (2). 243-254.

MEB. (2006). Okul Öncesi Eğitim Programı (36-72 Aylık Çocuklar İçin). MEB Yayınları, Ankara.

Öner, U. (2007). Bibliyoterapi. Cankaya University Journal of Arts and Sciences, 1 (7). 133-150.

Özen, B. (2022). Savaş ve Göç Gibi Travmatik Konuları Ele Alan Resimli Çocuk Kitapları. İncelem. 6 (11). 517-538.

Öztürk, G. M. Feyman Gök, N. (2021). Erken Çocukluk Dönemine Ait Resimli Çocuk Kitaplarında Cinsel Eğitim Unsurlarının İncelenmesi. Yaşadıkça Eğitim. 35 (2). 403-419.

Öztürk, M. Giren, S. (2016). Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklar İçin Hazırlanan Hikâye Kitaplarındaki Korku ve Şiddet Öğelerinin İncelenmesi. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi, 5(4).

Pilav, S. Orhan, M. (2020). 6 – 12 Yaş Grubu TÜBİTAK Çocuk Kitaplarının Değerler Eğitimi Yönünden İncelenmesi. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 18 (3). 434-453.

Reynolds, L. (2019). Children's Literature as a Catalyst for Social Change. Senior Theses, 289.

Save the Children. (1924). Geneva Declaration of the Rights of the Child. Save the Children Fund.

Sever, S. (2006). Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.

Sezer, K. (2020). Çiğdem Kaplangı'nın Çocuk Kitaplarının Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi. Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi. 5 (2). 347-359.

Şahin, G. (2014). Okulöncesi Dönem Çocuk Kitaplarında Görsel Bir Uyarın Olarak Resim. Turkish Studies (Elektronik), 1309-1324.

Temur, M. Ertem, İ. S. (2019). Çocuk Edebiyatında Göç ve Göçmenlik. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi. 9 (2). 451-466.

Trattner, W. I. (1999). From poor law to welfare state: A history of social welfare in America. Simon & Schuster.

Tuncer, B. Tuncer, B. (2015). Okul Öncesi Eğitim Programlarının İncelenmesi ve Türkiye’de Uygulanan Programla Karşılaştırılması. *International Journal Of Field Education*. 1 (2). 39-58.

Türkarlan, D. N. (2007). Boşanmanın Çocuklar Üzerine Olumsuz Etkileri ve Bunlarla Başetme Yolları. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. 11 (11). 99-108.

Ülker-Erdem, A. Aydos, E. H. Çoban, A. (2017). Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Olumsuz Duygular ve Karakterlerin Kullandığı Baş Etme Stratejileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 17 (2). 914-931.

UNICEF. (1946). The establishment of UNICEF: Supporting children worldwide. Retrieved from <https://www.unicef.org>

UNICEF. (2021). State of the world's children report. Retrieved from <https://www.unicef.org>
United Nations General Assembly. (1989). Convention on the Rights of the Child. Retrieved from <https://www.ohchr.org>

Veziroğlu Çelik, M. Gönen, M. (2012). Resimli Çocuk Kitaplarının MEB Okul Öncesi Eğitim Programı’ndaki Kazanımlara Uygunluğunun İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*. 37 (163). 226-238.

Yakar, Y. M., Yılmaz, O. Yılmaz, H. D. (2019). Çocuk Kitaplarında Sorun Odaklılık: Engellilik Algısı. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*. 3 (1). 56-76.

Yalçın, S. K. Şengül, M. (2004). Dede Korkut Hikayelerinin Çocuk Eğitimi Açısından Öne Sürdüğü Değerler ve Ortaya Çıkarmak İstedığı Tip Üzerine Bir Değerlendirme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 209-223.

Yılmaz, O. Yakar, Y. M. (2018). Türk Çocuk Edebiyatında Sorun Odaklı Yaklaşım. *Çocuk ve Medeniyet*. 3(6). 29-42.

Yolcuoğlu, İ. G. (2010). Çocukların İhmal-İstismara Uğramasında Aile ve Çocuklara Yönelik Risk Faktörleri ve Sosyal Hizmet Müdahalesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 21(1). 73-83.

Yücel Çetin, D. Mangır, M. (2020). Çocuk Kitaplarında Cinsiyet Algısının Dile Yansıması. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*. 9(1). 166-187.

Zigler, E. Styfco, S. J. (2010). *The Head Start debates*. Brookes Publishing.